

УДК 316.2

СОЦІОЛОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ В.СТАРСОЛЬСЬКОГО В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМНОГО ПОЛЯ МОДЕРНОСТІ

Коломієць Т. В.

Кандидат філософських наук, доцент кафедри соціології Факультету соціології і права,

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

В даній статті авторка здійснює інтерпретацію соціологічної концепції видатного українського вченого-теоретика та громадського діяча В.Старосольського в контексті впливу модерну як «центральної проблематики новітніх соціологічних теорій» (П.Кутуєв). Оскільки національна держава є одним із інституційних вимірів модерності, важливу увагу приділено аналізу візії нації В.Старосольського.

В данной статье автор осуществляет интерпретацию социологической концепции выдающегося украинского ученого-теоретика и общественного деятеля В.Старосольского в контексте влияния модерна как "центральной проблематики новейших социологических теорий" (П.Кутуев). Поскольку национальное государство является одним из институциональных измерений модерности, важное внимание уделено анализу визии нации В.Старосольского.

In this article author interprets sociological conception of the famous Ukrainian scientist-theorist and public figure V.Starosolskyi in the context of modern influence as a "central problems of recent sociological theories" (P. Kutuyev). As well the national state is one of the institutional measuring of modernity, important attention is paid to the analysis of the national vision of V.Starosolskyi.

Ключові слова: нація, модерність, спільнота, спілка, модерна демократія.

Актуальність проблеми. Аналіз соціологічної спадщини В.Старосольського – вченого-теоретика, громадського діяча, практика – зовсім незаслужено і невмотивовано не належить до українського інтелектуального мейнстріму. Поодинокі статті-розвідки І.О.Стряпка «Теорія нації Володимира Старосольського», Л.Ляшук «Нація як спільнота в соціологічній спадщині В.Старосольського», присвячені, передусім, розгляду моделей націогенезу, запропонованих дослідником, з використанням методологічного принципу бінарних опозицій: суб'єктивні – об'єктивні, механічні – органічні; дисертаційне дослідження В.Л.Згурської концентрується навколо поглядів В.Старосольського на сутність нації та національної держави, їх ознак, форм, функцій та перспектив у контексті демократичних міждержавних взаємин.

Між тим, поза увагою залишається той факт, що соціологічна концепція вченого найповніше викристалізувалася в еміграції, в контексті європейського соціокультурного простору, що уможливило уникнення заангажованості своєрідним комплексом меншовартості (акценти рефлексії змістилися з гносеологічної площини: «хто ми такі?» в аксіологічну: «чим ми гірші за інших?» (О.Забужко)), притаманної більшості його сучасників і створення потужної соціологічної концепції, опираючись на проблемне поле модерності.

Відтак, **метою** статті є інтерпретація соціологічної концепції вченого в контексті впливу модерну як «центральної проблематики новітніх соціологічних теорій» (П.Кутуєв), що уможливить актуалізацію значного творчого доробку вченого з метою збагачення аналітичного інструментарію соціологічної науки та пошуку нових форм суспільно-політичних практик.

Нейл Смельзер у Георг-Зімелівських лекціях «Проблеми соціології», де в сконцентрованому вигляді постає мапа сучасного соціологічного дискурсу, досить влучно зазначає: «По суті, всі суспільні науки, будучи породженням домінування держави-нації у ХІХ та ХХ століттях, так чи інакше прийняли якийсь варіант цієї об'єктивно існуючої реальності як обрамлюючий контекст для своїх інтелектуальних занять» [6, с.67]. Оскільки основним вектором розвитку соціологічної концепції В.Старосольського постає візія нації та її складних і контрверсійних відносин з державою, доцільно залучити його соціологічну спадщину до ключових аспектів проблемного поля соціології.

Маємо ще одну вагому підставу легітимації соціологічної проблематики вченого в контексті проблемного поля модерну. Ш.Ейзенштадт та В.Шлюхтер пропонують таку інтерпретацію модерну: «У структурних термінах модерність включала такі виміри, як диференціація, урбанізація, індустріалізація та система комунікацій...; з точки зору інституційної, до цих вимірів належала національна держава та раціональна капіталістична економіка;...» Цит. за [5, с.38]

Незважаючи на методологічний плюралізм, притаманний сучасному соціологічному дискурсу, все розмаїття концептуалізацій національного можна, зрештою, звести до двох напрямків, пов'язаних з примордіалістськими та модерністськими підходами. Їх основні положення, слідом за Г.Касьяновим, можна лапідарно викласти у наступних тезах.

Всі види прадавніх ідентичностей, зв'язків вважаються природними, апріорними, біологічно заданими. Вони мають духовну, психологічну основу і, відповідно, існують окремо від соціального досвіду і практики, до них. Звідси, соціальна сфера розглядається не в якості їх джерела, а навпаки, як результат їх впливу. Такі прадавні почуття і зв'язки не піддаються чіткому раціональному формулюванню, самоаналізові й усвідомленню, будучи одночасно регулятивною силою і домінуючи над людською свідомістю. Якщо людина є членом певної спільноти (етнічної чи національної), вона не вільна у виборі, а детерміновано належить до цієї групи, особливо з погляду мови та культури. Наголошується на природності таких спільнот, як етнічна група і нація, стверджуючи, що система взаємодії між людьми, заснована на релігійних, мовних, расових, територіальних, етнічних зв'язках склалася задовго до модерної епохи. Протягом всього життя кожна особистість несе в собі почуття спорідненості з членами етнічної групи чи нації, джерело якого - у кровних зв'язках, релігії, мові, місці народження, стилі міжособистісних відносин. Таким чином, у контексті примордіалістського підходу, релігія, мова, раса, етнічна ідентифікація виступають основними органічними формами об'єднання людських спільнот [4, с.89].

У руслі модерністського підходу ідеї про природність, органічність, історичний детермінізм у виникненні націй здебільшого відкидається. Виникнення націй і націоналізму - не фатальна закономірність а наслідок збігу цілої низки суб'єктивних та об'єктивних чинників, причому, суб'єктивні чинники є домінуючими. Хронологічні рамки можуть варіюватися, проте, основна думка зрозуміла - йдеться про модерну добу, обличчя якої визначалось подвійною революцією: серією трансформацій в суспільно-політичному, культурному, економічному житті, викликаних Французькою революцією і промисловим переворотом. Французька революція дала прецедент цілеспрямованого свідомого конструювання нації засобами політичної активності. Промислова революція викликала до життя масштабні соціально-економічні зрушення, які призвели до нерівномірності у розвитку націй, що стало причиною одночасного загострення конкуренції між ними та посилення активізації процесу націогенезу. Всі утворення, які нагадують нації й націоналізм модерної доби і виникали у попередніх хронологічних межах, належать до сфери формальних аналогій, випадковостей або винятків, що слугують підтвердженням загальних правил. «Всі модерністські версії мають еволюційне спрямування. Модернізаційні процеси та еволюція націй і націоналізму починалися в Європі і поширювалися в усьому світі. Європейська модель нації стала взірцем для наслідування і... відтворюється в різних варіантах в усьому світі» [4, с.82].

Залишаючи поза межами нашої статті дискусії стосовно інтелектуальної плідності обох вищезначених підходів, звернемо увагу на евристичний потенціал визнання націй як продуктів модерної епохи, виникнення яких пов'язується з впливом таких суспільних явищ та інститутів, як промислова революція, капіталізм, секуляризація суспільної свідомості, бюрократія, масові комунікації, демократизація. Модернізаційні процеси стимулюють утворення національних спільнот. Як зауважував Джон Бройї, для розвитку справжніх і сильних націоналістичних рухів модернізація держави має вирішальне значення. Без такої державної модернізації націоналізм залишиться просто риторикою, що дає людям досить слабе розуміння того, що являє собою істинний характер руху. І опиратися він буде на попередній розвиток націоналістичних ідей в інших суспільствах [2, с.230].

В контексті проблемного поля модерності розгортається соціологічна концепція В.Старосольського. Кульмінаційною працею, що увібрала в себе як практичний досвід громадсько-правничої діяльності на теренах України, так і відшліфовані в еміграції теоретичні пошуки, що спиралися на європейську соціологічну традицію, є «Теорія нації», яку, солідаризуючись з Н.Й.Черниш, можна вважати «...одним із кращих дотепер наукових творів на цю тему».

Вже на початку свого дослідження В.Старосольський піднімає проблему обґрунтування методологічних засад, які мають забезпечити від неадекватного тлумачення фактів, коли ідентичність заступає аналіз феномена у контексті конкретно-історичних реалій. Він зазначає, що в дослідженні певних об'єктів суспільними науками криється загроза упередженості дослідників, що проявляється у можливості вільної інтерпретації фактів, маніпулювання істиною. В суспільних науках досить прозорим є зв'язок між певним інтересом і теоретичною конструкцією: «Тут майже кожний погляд, теза, таке чи інше розуміння явищ зачіпають більш або менше ясно коли не «чиєсь право власності», то його становище в людській громаді або відношення одної людської громади до другої і зв'язані з ним інтереси та почування [7, с.163]». Раніше в цьому ж контексті на труднощі, пов'язані з особливостями дослідження

суспільних наук, вказував, зокрема, М.Вебер: «Найрозповсюдженіша і шкідлива особливість дослідження в галузі науки - змішування фактів і оціночних суджень. Але при цьому не слід виступати проти "вірності ідеалам"...Відсутність переконань і наукова об'єктивність ніякою мірою не споріднені [3, с. 356]».

В розвиненому суспільстві, крім стихійних, ірраціональних проявів суспільного буття існують інші сили, в яких проявляється свідомо людська думка. Цим зумовлюються методологічні проблеми, що викликають появу контрверсійних теоретико-аналітичних концептів: монізму-дуалізму, матеріалізму-ідеалізму, раціоналізму-волюнтаризму. Важливість проблеми є очевидною, тому серйозний дослідник не може оминати питання тлумачення суспільних явищ шляхом вибору певного методологічного принципу.

Полемізуючи з прихильниками так званого атомістичного підходу до нації як суми одиниць означеної якості, В. Старосольський пропонує концепцію нації як окремої цілісності, окремого організму ("нація як суспільство"). «Признання, що людський гурт, суспільство становить своєрідну цілість, якої життє та вчинки є ріжні від життя та вчинків складаючих його одиниць, становить одно з основних придбань соціології [7, с.192]». А оскільки суспільство як понадодична цілість становить якісно нове, відмінне від одичного утворення, потрібно знайти консолідуючий чинник, інтегративну якість. Завдяки інтегративній якості забезпечується відносно самостійне, відокремлене існування і функціонування системи. Між цілісністю системи і її інтегративною якістю можна прослідкувати діалектичний взаємозв'язок: інтегративна якість генерується в процесі становлення системи цілісністю і одночасно виступає запорукою даної цілісності, також і за рахунок перетворення компонентів системи відповідно природи системи в цілому. В ролі такого консолідуючого чинника виступає воля. «Волі одиниць творять волю суспільства, взаємно впливаючи на себе, модифікуючи себе так, що результат представляється як відмінна і іноді протилежна навіть до волі поодиноких її співтворців, формально самостійна в порівнянні до цих волі загалу [7, с. 193]».

Якщо нація у В. Старосольського - це суспільство, виникає питання про її характерні особливості. Для аналізу сутнісних рис та особливостей нації вчений послуговується теорією Ф.Тьоніса про дві протилежні форми людських об'єднань - (Gemeinschaft) та (Gesellschaft). Основою для такого розрізнення є різний прояв волі (стихійна та свідомо). Стихійна воля за своєю суттю ірраціональна, вона виступає як безпосередній вияв почувань, не має цілі, має лише напрям, джерелом її виступає психічний стан. Саме стихійна воля лежить в основі спільноти. Свідомо воля - опанована, раціональна, доцільна, свідомо обирає цілі та засоби для їх здійснення, вирішальну роль тут відіграють вже не емоції, а розум. Свідомо воля лежить в основі спілки. Принагідно зазначимо, що вже сам факт залучення наукової спадщини «патріарха німецької соціології» Ф.Тьоніса до кола проблематизованих питань є свідченням досить високого рівня наукової культури В.Старосольського. Однак, автор не обмежується констатацією факту диференціації «Gemeinschaft» та «Gesellschaft» на основі певного типу волі, а пропонує власну інтерпретацію, що значно виходить за межі «прокрустового ложа», запропонованого Ф.Тьонісом.

Так, спільнотами В. Старосольський вважає всі первісні форми суспільної організації: рід, родину, плем'я, племінний союз. Силою стихійної волі одиниця поглиналася громадою, приналежність до спільноти являлася апіорним фактом, тому питання про ціль існування не виникало. Коли суспільна воля виявилася неспроможною беззастережно підпорядковувати одиницю загалом, почали виникати раціональні міркування про цілі держави. Відбувався перехід від спільноти до протилежної її форми - спілки. Спілка часто буває примусовим об'єднанням, коли воля учасників мотивована переконанням про необхідність підкорення примусові. Спілка виступає механізмом, пов'язаним зовнішніми зв'язками, розростається шляхом зовнішнього прибуття та поділу. Спільнота - організм, джерелом створення та утримання якої виступає внутрішня сила. Розростання спільноти відбувається шляхом внутрішнього розростання [7, с. 198].

Не слід забувати, що в чистому вигляді як спільнота, так і спілка зустрічаються досить рідко. Полемізуючи з Ф.Тьонісом з приводу витіснення спільноти спілкою, В.Старосольський як приклад наводить зв'язки, виникаючі у суспільних класах. Формуючись на основі спільного інтересу як спілки, класи поступово, внаслідок розбурхання "психічних сил", перетворюються на спільноти. «Два чинники, стихійна воля з одного, чистий розум з другого правлять життям людства, доповнюють себе, виправляють і представляють собою його два різні обличчя [7, с. 200]».

Логічним продовженням такого міркування є розгляд нації в аспекті існуючої в ній форми суспільних зв'язків. В цілому поділяючи погляди К.Реннера і Р.Челлена стосовно нації як витвору стихійної волі, що ґрунтується на взаємозв'язках по типу спільноти, В.Старосольський не поділяє їх думки з приводу заперечення нації як органічного утворення. Вкотре підкреслюючи значення органічності на протигагу механічності, штучності,

В.Старосольський акцентує увагу на органічності нації як стихійно-іраціонального утворення: «Національне об'єднання се не об'єднання для означеної цілі, отже воно не є обмежене річево сею ціллю. Воно розтягається, або має тенденцію розтягатися на цілу людину, не полишаючи ніякої необнятої собою сфери її життя [7, с. 202]».

Цікаві погляди висловлює В.Старосольський на вплив інтересу при утворенні спілок та спільнот. У першому випадку інтерес у вченого виступає значущим чинником, оскільки детермінує утворення спілок. У другому випадку роль інтересу зводиться до опосередкованого впливу на створення психологічного стану, на основі якого виникають спільноти. Виникнувши, спільнота стає цілком незалежною від впливу інтересу, крім того, вона сама стає центром формування інтересів.

Тлумачення В.Старосольським ролі економічних інтересів при утворенні нації відрізняється від поширеної на той час марксистсько-ленінської інтерпретації, згідно з якою основною умовою формування нації та її сутнісними рисами вважалися спільні економічні зв'язки. Економічні інтереси у нього виступають не в якості націєтворчих чинників, а як тло, на якому виникає певний суб'єктивно-психологічний стан: «Тільки там, де на тлі викликаной економічними противенствами боротьби витворилася відповідна психологія, стихійна воля становить зв'язану цілість-спільноту, тільки там виникла нація. Вона виникає на тлі економічних інтересів, а не як їх безпосередній вислів [7, с. 203]». Яскравою ілюстрацією ролі економічних інтересів як тла, на якому розгортаються націогенетичні процеси, у В.Старосольського виступає історія США: американська нація сформувалась вже після її державного оформлення, в результаті суспільно-психологічних процесів, спричинених передусім боротьбою за економічну незалежність від метрополії.

Ігнорування факту постання нації як індивідуального носія усіх інтересів спричинило помилковий, з точки зору В.Старосольського, поділ нації на "культурні" і "політичні", в основі якого - переконання про існування двох відмінних типів національних інтересів - культурних і політичних та можливість постання нації на ґрунті одного з цих типів. Розрізнення націй на основі культурно-історичної самобутності можна знайти вже у німецьких романтиків внаслідок актуалізації у соціально-філософській думці XVIII-XIX ст. поняття історичного і культурного (духовного).

Хибність такого погляду, за В.Старосольським, випливає з очевидного зв'язку: культура виступає внутрішньою іманентною властивістю нації, а державність (політичність) - зовнішньою характеристикою, способом організації влади, що є по суті, проявом культури. Протиставляти державність культурності недоречно, оскільки «і нація, і держава живуть культурою. Яке ж значінне може мати розріжнюванне поміж культурною та державною нацією, коли "культурними" є обі? [7, с. 208]». Тут розрізнення націй має йти у площині державницьких чи недержавницьких умов існування. Вчений слушно порушує питання про можливість прояву державницьких устремлінь у недержавних націй. Відповідь на це питання лежить у природі націй, яку В.Старосольський пов'язує з органічним, іраціональним типом взаємозв'язків, при яких відбувається повне розчинення, поглинання людини. «Практична неможливість для нації замкнутися в межах тільки культурних інтересів впливає з самої її істоти. Незалежно від яких-небудь міркувань, нація, оскільки вона справді нація, мусить проявити тенденцію запанувати над своїм життям в усіх його напрямках [7, с. 209]». "Політичне" і "культурне" В.Старосольський розглядає не в якості самостійних типів націй, а як різні етапи в їх розвитку, визначаючи політичний етап розвинутою стадією культурного.

Піддаючи гострій критиці тезу про культуру як об'єктивний критерій нації, В.Старосольський слушно ставить питання про вплив соціальної диференціації суспільства на розмежування в межах єдиного культурно-комунікативного простору. Вчений говорить про фрагментацію культурного поля нації, властиву модерному суспільству, про культурні кола, виокремлені на основі етнічного чи соціально-економічного принципу: «Національна культура», в розумінні одностайної культури всієї нації, досі ніде не існувала і не існує. Під назвою її досі розуміється культура однієї частини нації, пануючої повсякчасно класи, яка виступає в характері носія національної ідеї та національної культури [7, с. 182]».

Заслугує на увагу той факт, що сумна констатація В.Старосольським факту «культурної місії» та «прищепленні» вищої культури, яка слугує ідеалістичним виправданням «колоніальної політики всіх європейських держав з усіма її кривавими страхіттями та жорстокостями», прозвучала задовго до поширення високої арійської культури європейськими просторами (праця «Теорія нації» видрукувана в 1922 р.). На жаль, не втрачає актуальності дана теза і в сучасному українському просторі, нагадуючи про суперечливо-болучі культурно-мілітаристські стосунки з північним сусідом.

Говорячи про всеохоплюючий характер нації, В.Старосольський робить досить цікаві висновки з приводу ігнорування космополітичним за своєю сутністю соціалізмом націоналізму. Будучи спільнотою, заснованою на суб'єктивних, іраціональних

взаємозв'язках, нація проявляє свій ексклюзивний характер у небажанні ділитися своїми членами з іншими спільнотами. Ексклюзивність (особливість) нації як спільноти зумовила негативне ставлення до неї ідеологів соціалізму. Оскільки соціалізм об'єднував своїх членів не лише на засадах раціональної солідарності, а й на умовах психологічної ірраціональної єдності, кожна конкуруюча спільнота, зокрема, нація, ставала для соціалізму небажаною. В цьому криється причина нехтування соціалізмом національного питання.

Для з'ясування феномену нації важливо дати відповідь не тільки на питання щодо детермінант виникнення нації а й визначитися з темпоральними рамками її постання. В.Старосольський не підтримує погляду щодо розгляду природи націй як осучасненої версії праісторичних етнічних чи культурних спільнот, згідно з яким спільноти, тотожні сучасним націям з притаманними їм почуттями, ідеалами, свідомістю, існували практично в усі епохи людської історії. При цьому, факт появи саме в модерну епоху розгалуженої теоретичної бази, що характеризує сутність нації, не заперечує стародавності явищ, що їй відповідають. (В середині ХХст. такі погляди оформились у примордіалістську інтелектуальну школу дослідників нації).

В.Старосольський зауважує, що між стародавніми народами (євреями, римлянами, греками) і націями нового періоду існують істотні глибокі відмінності, які дають змогу визначити їх як аналогічні, але не тотожні суспільні явища.

Погоджуючись з К.Реннером, В.Старосольський підкреслює державницьку інтенцію як найхарактернішу ознаку модерних націй, визначаючи її демаркаційною лінією між модерними націями та аналогічними спільнотами минулого. Національний принцип висунуто як абсолютний постулат для держави, а політичність стає сутнісним критерієм існування нації. Політичність витворює націю з об'єктивно існуючих культурних, мовних, релігійних прикмет, які слугують основою для етнічної ідентичності (у В.Старосольського, щоправда, немає диференціації на етнічну ідентичність та національну ідентичність, натомість він послуговується поняттями народності і нації). В.Старосольський слідом за К.Реннером говорить про націю як політично активну народність.

Називаючи нації витвором нової історичної доби, автор "Теорії нації", втім, не відмовляє суспільним утворенням домодерної доби у політичній значущості: «Центрами політичних інтересів були династії, церква, стани, до певної міри племена, але не нарід як самосвідома цілість [7, с.235]». Застосовуючи герменевтичний метод для з'ясування походження слова «нація», В. Старосольський вказує на те, що мовна практика дуже рано пов'язала зі словом «нація» поняття активності, тоді як «народ» уособлював пасивність "животіючого, засудженого на роботязий послух існування", звертаючись таким чином до проблеми денотативного та конотативного смислів поняття.

Нації в модерну епоху стають "колективними особистостями", потужними соціальними акторами, існування яких перекидає межі соціальних, релігійних, регіональних спільнот. Класичний варіант націогенези модерного періоду - інтеграція "народу" в "націю". Важливим чинником, що обумовлює даний процес, виступає у вченого «модерна демократія».

В цілому, не відкидаючи твердження про детермінованість появи націй появою політичної демократії, В.Старосольський розглядає даний процес в його динамічному вимірі, загострюючи увагу на релігійному чинникові, який він розглядає як інструмент досягнення демократією влади.

Послуговуючись категоріальним апаратом соціології, В. Старосольський відносить Середні віки до періоду, в який панівним типом суспільно-політичної організації була спільнота (в центрі середньовічного світогляду знаходилась релігія, по природі своїй ірраціональна). Хвиля раціоналізму руйнувала зв'язки, засновані на ірраціональних чинниках. З точки зору соціології раціоналізм виступає як намагання змінити форму суспільної організації (заступити спільноту спілкою). «Раціоналістична течія знищила ці політично-суспільні спільноти, якими держався лад середньовіччя. Вона стала світоглядом молодшої демократії як політичної форми капіталістичної доби, що починалася [7, с. 246]». Але демократії для того, щоб стати впливовою силою, масовим рухом, потрібно спиратись на спільноту, яка здатна об'єднати людей внутрішньо, органічно, психологічно. Тому демократія активно використовує спільноти, засновані на фоні реформаційних релігійних рухів: «носієм демократії були споєні релігійним почуванням маси, об'єднані не тільки холодним розумом, розумінням спільного інтересу, але злиті в одно стихійною волею, ірраціональним релігійним елементом [7, с. 248]». Релігійні реформаторські рухи, зазвичай, насичені національними та демократичними гаслами. Таким чином, демократія, опанувавши релігійний рух, зробила його своїм інструментом захоплення влади. Народ стає політичною нацією. Але, наголошуючи, що не слід абсолютизувати роль релігійного чинника, В.Старосольський демонструє нам функціоналістське трактування релігії, розглядаючи її не в якості прикмети нації, а в якості шляху до влади, яким рухалась демократія в певний історичний період.

Послугуючись при розгляді даного питання принципом історизму, В.Старосольський відводить релігії роль "найсильнішого в означеному періоді" чинника, місце якого згодом зайняла мова. Дійсно, винайдення друкарства і Реформація, підірвавши монополію латиномовних тлумачень Біблії, активізували справу мовної партикуляції. Ця думка корелює з позицією відомого сучасного дослідника націогенези Б.Андерсона, який, говорячи про причини розпаду двох найбільших у донаціональні часи культурних систем (релігійної всеєвропейської спільноти і династичної монархії), теж важливу роль відводить релігійно-мовному чиннику. Вчений зазначає, що союз між протестантизмом і друкарським капіталізмом, розповсюдження дешевих популярних видань швидко створили нову читацьку аудиторію - не в останню чергу серед купців і жінок, які здебільшого не знали латини, і, одночасно, сприяли їх згуртуванню в політико-релігійній боротьбі. Не дивно, що це викликало глибинні потрясіння не лише в церкві. Подібний землетрус покликав до життя перші поза династичні держави на зразок Голландської республіки [1, с. 572].

Варто зазначити, що серед головних культурних чинників творення нації сучасними дослідниками теж виділяється лінгвістичний фактор: секуляризація, уніфікація, стандартизація та масове впровадження мови стали сутнісними характеристиками "золотої ери" національної філології та літератури. В.Старосольський розглядав засіб творення єдиного національно-комунікативного простору шляхом літературного оформлення і популяризації народної мови, що корелював із демократизацією суспільно-політичних процесів: «Формальна націоналізація культури, се була її демократизація. Освіта на народній мові, се освіта незастережна тільки для упривілейованих кругів, але доступна усім, усьому народові. А що освіта, якийсь мінімум її, се конечна умовина для того, щоби народня маса могла бути політично активною, то ясно, як сильно інтерес демократії штовхав її на шлях культу народної мови [7, с. 252]».

«Модерна демократія» як передумова і мета існування нації являє собою собливе явище в контексті порушених проблем, оскільки, будучи центром формування інтересів, протиставляє обмеженим інтересам привілейованої соціальної групи трансперсональні, загальнолюдські цінності. Навколо розв'язання питання змісту цих трансперсональних цінностей пересікаються сфери впливу нації і держави, витворюючи новий тип солідарності на засадах поєднання спілки і спільноти.

Таким чином, розгляд соціологічної концепції В.Старосольського крізь призму проблемного поля модерності дозволяє говорити про її евристичний потенціал, що відкриває нові перспективи і можливості осягнення позитивних і негативних наслідків розвитку націй в сучасних умовах.

Література

1. Андерсон Б. Уявлена спільнота / Бенедикт Андерсон // Націоналізм: антологія; Наук. т-во ім. В.Липинського / [ред.: Л. Білик; упоряд.: О. Проценко; В. Лісовий]. - К.: Смолоскип, 2000. – С. 567-579.
2. Бройи Д. Підходи к исследованию национализма / Джон Бройи // Нации и национализм / Б. Андерсон, О. Бауэр, М. Хрох и др; Пер с англ. и нем. Л. Е. Переяславцевой, М. С. Панина, М. Б. Гнедовского —М.: Праксис, 2002. – 416с.
3. Вебер М. Избранные произведения: пер. с нем./ Макс Вебер; [сост., общ.ред. и послесловие Ю.Х.Давыдова; предисл.П.П.Гайденко]. – М.: Прогресс, 1990. – 808с.
4. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму / Г.Касьянов; [Передм. В.Лісовий].– К.: Либідь, 1999. – 176с.
5. Кутуєв П.В. Новітні соціологічні теорії: модерн у континуумі «схід-захід» / П.В.Кутуєв. – К.: Вид.-во НПУ ім.М.П.Драгоманова, 2012. – 292с.
6. Смелзер Н. Проблеми соціології. Георг –Зімелівські лекції, 1995. / Нейл Смелзер [Перекл. з англ. В.Дмитрук]. – Львів: Кальварія, 2003. – 128с.
7. Старосольський Володимир 1878-1942: Праці історично-філософської секції. / В.Старосольський. [ред. У.Старосольська].- Нью-Йорк. – Париж. – Сідней. –Торонто, 1991. – 411с.